

ката на метафизиката от XIX и XX век, на Хайдегер, френския постструктурализъм и езиковата комуникация; филолози, психолози и психо-лингвисти. Освен оригиналният фрагмент настоящата книга съдържа и покана за участие в дискурс чрез двете интерпретаторски студии. В призмата на Ницшевиите рефлексии върху езика се пречупват и пресичат множество от водещите теоретични дискусии на 20-тото столетие. Ние вярваме, че обяснението на актуалните процеси от вече започналото хилядолетие може да се постигне отчасти и чрез такъв парадоксален скок назад във втората половина на XX век.

Разбира се, тази книга нямаше да е възможна без подкрепата на редакторите от БИБЛИОТЕКА 48. В дни на глобална финансова и икономическа криза обръщането назад към 'класиците' е един рискован жест – както за издателите, но най-вече за авторите на тази книга, с които те свързват очакванията си за нови, далечни хоризонти.

Мюнхен, декември 2009

Христо Карабаджак

Фридрих Ницше За истината и лъжата в извънморален смисъл¹

I

В някакъв отдалечен ъгъл на излятата в безброй слънчеви системи блещукаща Вселена имало едно време една звезда, на която умни животни открили познанието. Това била най-високомерната и най-лъжливата минута в „световната история“ – и все пак само една-единствена минута. Още едно дихание на природата и звездата се вледенила във вечен студ, а умните животни трябвало да загинат. Някой може да измисли подобна приказка, но при все това няма да илюстрира достатъчно добре колко жалко, неясно и незначително, колко безцелно и произволно човешкият интелект се отличава сред природата. Имало е вечности, които той не познава и нищо няма да се промени, когато той престане да съществува. Защото няма друга мисия за него, която да преминава отвъд човешкия живот. Той, животът, е присъщ на човека и само създателят му го възприема толкова патетично, сякаш целият свят се върти около него. Ако можехме да се разбираме с мухата, бихме доловили, че и тя лети из въздуха със същия патос и се чувства сякаш е летящ център на този свят. Нищо в природата не е достатъчно незначително и ниско, че да не се надуе веднага, подобно на сапунен мехур, от най-малкия полъх на познанието. И как-

то всеки носач би искал да има почитатели, така и най-гордият човек, философът, смята че вижда взора на Вселената, насочен като през телескоп върху делата и мислите му.

Забележително е, че това постига тъкмо интелектът – този, който е придаден като мощно средство на най-нещастните, най-деликатните и най-преходните същества, за да ги задържи един миг в битието, откъдето иначе, без този придатък, биха имали всички причини да побегнат подобно Лесинговия син. Онази, свързана с познанието и чувстването, самонадеяност, спускаща заслепяваща пелена върху очите и сетивата на хората, ги заблуждава относно ценността на съществуването, съдържайки в себе си най-ласкаещата оценка чрез самото познание. Ефектът от нея по принцип е заблуда, но и всяко нейно влияние, взето по отделно, носи в себе си нещо от същия характер.

Интелектът като средство за оцеляване на индивида разгръща основните си сили в преструвката – това е средството чрез, което по-слабите и не толкова здрави индивиди се съхраняват, които като такива не могат да водят директна битка за съществуване с рога или остри хищнически заханки. Изкуството на преструвката достига при човека своя връх. Тук измамата, ласкателството, лъженето и заблуждаването, говореното зад гърба, позъорството, животът с блясък на заем, маскирането, прикриващата уговорка, театралниченето пред себе си и пред други, накратко: непрекъснатото пърхане

около пламъка на съетата е до такава степен правило и закон, че едва ли има нещо по-непонятно от това как е могъл да възникне сред хората такъв честен и чист порив към истината. Те са дълбоко затънали сред илюзии и съновидения, погледите им се плъзгат по повърхността на нещата и виждат „форми“, усещанията им не водят никога до истината, а се задоволяват да приемат гразнения и да опипват, така да се каже, гърбовете на нещата. През целия си живот човек се оставя да бъде залъгван нощем в сънищата си без някога моралното му чувство да се е опитало да предотврати това: докато трябва да има хора, които да могат да сложат край на хъркането чрез силна воля. Какво знае всъщност човек за себе си? Способен ли е, та дори и веднъж да се възприеме напълно, разпнат като „лабораторен препарат“ върху осветено стъкло? Не премълчава ли природата тъкмо най-основното за тялото му, за да го прогони и заключи отвъд извивките на червата, движението на кръвта и сложните конвулсии на влакната в гордото и измамно съзнание. Тя е изхвърлила ключа: и горко на гибелното любопитство, което ще успее някога да надникне от кулата на съзнанието навън и надолу и което ще заподозре, че човек лежи върху безмилостност, ненаситност, алчност и унищожителност, висящ в равнодушието на незнанието си сякаш върху гърба на спящ тигър. Откъде при тази констелация се е появило влечението към истината?

В природното състояние на нещата чо-

векът е използвал интелекта най-вече за преструвка в борбата си за оцеляване. Тъй като обаче, едновременно от нужда и скука е поускал да заживее в стаго, в общество, той се е нуждаел от установяване на мир и се е стремял най-малко към изчезването на най-грубата форма на *bellum omnia contra omnes*² от собствения си живот. Този мир е носел със себе си нещо, което е приличало на първа крачка към придобиването на онова загадъчно влечение към истината. В този момент именно се фиксира онова, което оттук нататък трябва да бъде „истина“, т.е. открива се едно съразмерно, валидно и обвързващо обозначение на нещата, а езиковото законодателство приема първите закони на истината. За първи път тук възниква контрастът между истината и лъжата. Лъжецът употребява валидните означения, думите, за да направи така, че недействителното да изглежда действително. Той казва например „аз съм богат“, докато за това състояние правилното означение би било „беден“. Той злоупотребява с утвърдените конвенции чрез произволни подмени, та дори и инверсии на имената. Ако прави това в своя полза или в нечия вреда, то обществото ще загуби доверие в него и по този начин ще го изключи от себе си. Хората избягват не толкова да бъдат мамени, колкото да пострадат от измама. На това равнище те мразят всъщност не заблудата, а лошите и враждебните последствия на определен род заблуди. Само в такъв сроден и ограничен смисъл човекът иска истината. Той желае приятните ѝ, животосъхраняващи последствия.

Спрямо чистото познание без последствия е равнодушен, докато към възможните злобредни и разрушаващи истини е враждебно настроен. И още нещо – какво е положението с езиковите конвенции? Те продукт ли са на познанието, на сетивото към истината? Съвпадат ли означенията и нещата? Езикът ли е адекватният израз на всички реалности?

Само поради слаба памет човек може да си въобрази, че притежава истината в така описаната степен. Ако не желае да се задоволява с истината във формата на тавтология, т.е. с празни шушулки, то той ще купува вечно илюзии вместо истини. Що е това дума? Дразненето на нерва отразено в звуци. Но да се приема дразненето на нерва за причина, лежаща извън нас, е резултат на грешна и неправомерна употреба на закона за причината³. Ако истината при възникването на езика, ако гледната точка на сигурността е единствено решаващата, как можем при все това да изричаме: камъкът е твърд, сякаш качеството „твърд“ ни е познато някак иначе, а не само като субективно дразнение! Разделяме нещата според родовете им, обозначаваме ствола на дървото с мъжки, растението със среден род – що за произволни пренасяния! Говорим за змията: наименованието ѝ отбелязва само виенето и следователно може да се припише и на червея. Що за произволни разграничения, що за едностранчиви предпочитания – кога на това, кога на друго свойство на нещата! Различните езици, поставени един до друг, показват, че въп-

ростът никога не е в истината, в някакъв адекватен израз, иначе не би имало толкова много езици. За ваятеля на езика „нещото в себе си“ е непостижимо и незаслужаващо да бъде постигано. Той означава само отношенията на нещата към хората, като прибегва до най-дръзки метафори за техния израз. Дразненето на нерва пренесено в образ(!) – първа метафора. Образът преоформен в звук(!) – втора метафора. При това всеки път с пълно прескачане на сферата и озоваване в нова и съвсем друга. Да си представим абсолютно глух и не притежаващ чувствителност към музика и тон човек как гледа с удивление фигурите на Хладни⁴ и си обяснява техните причини с трептенето на струната и е готов да се закълне, че сега вече знае какво хората наричат тон – така изглеждат и при нас нещата с езика. Ние вярваме, че знаем нещо за самите неща, когато говорим за дървета, цветове, сняг и цветя, ала не притежаваме, уви, нищо освен метафори за нещата, които изобщо не съответстват на първоначалните същности. Както тонът в пясъчна фигура, така и загадъчното Х на нещото в себе си се проявява веднъж в дразнение на нерва, след това в образ и накрая в звук. При възникването на езика не се подхожда логично – целият материал, с който и в който човекът на истината, философът, по-късно работи и строи, произхожда, ако не от илюзии, то в някакъв случай от същността на нещата.

Да помислим специално за образуването на понятията: всяка дума става тъкмо тогава по-

нятие, когато вече не служи за припомняне на единичното прайзживяване на индивида, комуто дължи своето възникване, а напомня за безброй малко или повече подобни, но стриктно казано никога еднакви преживявания, т.е. трябва да подхожда на съвсем различни случаи. Всяко понятие възниква чрез съпоставяне на несъпоставимото (Gleichsetzen des Nicht-Gleichen). Колкото е сигурно, че нито един лист не е еднакъв с друг, толкова по-сигурно е, че понятието лист е съставено чрез произволно отпадане на индивидуалните различия, чрез забравяне на отличаващото, подбуждайки после у нас представата, че в природата съществува нещо отвъд листата – листът – сякаш праформа, според която всички останали листа биват тъкани, рисувани, измервани, изписвани или според която самите те пожълтяват и се свиват. Но всичко това е продукт сякаш на нечи несръчни ръце, та нито един екземпляр не се възпроизвежда коректно и достоверно като нейно вярно копие. Наричаме някого „честен“ и се питаме: защо постъпи днес той така честно? И имаме навика да отговаряме: поради честността си. Честност(!) – това ще рече отново: листът е причина за листата. Та нали не знаем нищо за онова същностно качество, наречено „честността, само по себе си“. Същевременно обаче приравняваме многобройните индивидуализирани и различни постъпки чрез изоставяне на различията и обозначаваме полученото като „честна“ постъпка. Накрая формулираме едно *qualitas occulta*⁵ с името честност.

Чрез пренебрегването на индивидуализираното и действителното получаваме както понятието, така и формата, докато природата не познава форми и понятия, нито пък родове, а само едно неопределимо и недостъпно Х. Защото и нашето противопоставяне на индивид и род е също така антропоморфизирано и не произлиза от същността на нещата, въпреки че не смеем същевременно да кажем, че не им съответства – това би било също толкова догматично твърдение и като такова точно толкова недоказуемо, както противоположността си.

Какво е тогава истината? Една подвижна тълпа от метафори, метонимии и антропоморфизми – накратко: сума от човешки отношения, поетично и реторично възвисени, изменяни в смисъла им и разкрасявани, така че след дълга употреба биват считани за канонични и обвързващи за един цял народ. Истините са илюзии, за които е забравено, че са такива; износени от употреба и сетивно немощни метафори, загубили своя лик монети, които сега се разглеждат само като метал. Ние все още не знаем от къде произлиза поривът към истината, защото досега сме чували само за задължението да бъдем откровени, което обществото налага, за да може самото то да съществува – ще рече, да се нуждаем само от обичайните метафори. Или видяно в морален порядък: чували сме само за задължението да лъжем според една установена конвенция, да лъжем групово в един валиден за всички стил. И така, разбира се, човек забравя как

стоят нещата с него. Той лъже неосъзнавайки и според една столетна привычка по посочения начин. И тъкмо чрез тази неосъзнатост и забравяне достига до чувството за истина. С чувството на обвързаност да се нарича това дадено нещо червено, друго студено, а трето няма се пробужда един морален подтик, който се позовава на истината. Обратно на лъжеца, комуто никои не вярва и когото всички изключват, човек демонстрира полезната истина, достойна за уважение и доверие. Той полага постъпките си на разумно същество под господството на абстракции. Повече не понася да бъде разкъсван от внезапни впечатления и възприятия. Обобщава всички тези впечатления в обезкръвени и изстинали понятия, за да впрегне после в тях колата на живота и делото си. Всичко, което разделя човека от животното, зависи от способността му да препарира пластичните метафори в схеми, т.е. да превръща картината в понятие. В областта на схематичността е възможно именно нещо, което никога не би могло да бъде постигнато в сферата на първичните образни впечатления: изграждането на пирамидална структура според касти и степени, създаването на нов свят на закони, привилегии, подчинение и полагане на граници, изправящ се срещу другия пластичен свят – на първичните впечатления като по-стабилен, по-общ, по-познат, по-човешки и оттук – като регулиращ и императивен. Докато пластичната метафора е индивидуална и без подобие и поради това убягва на всеки опит за възпроизвеждане, то голямата постройка от понятия

показва вкаменена правилност на римски колумбарий⁶ и издишва в логиката си строгост и студенина, характерна за математиката. Който някога е усетил полъха на онази студенина, едва ли ще повярва, че костеливото, осмоъгълното понятие, приличащо на куб и заменимо като него е в крайно сметка само у т а ѝ к а о т м е т а ф о р а т а и че художническото пренасяне на нервния сигнал в картини е, ако не майка, то поне прародител на всяко понятие. В рамките на играта на зарове с понятия истината има следното значение: всеки куб да бъде използван така както е обозначен, да бъдат точно преброявани точките му, да бъдат образувани правилни рубрики и да не се престъпва срещу кастовия ред и последователността на класите. Както римляните и етруските са разделили небето чрез строги математически линии и в образуваното пространство са закрепили бога си като в templum⁷, така всеки народ има над себе си едно, по подобен начин разрязано понятиен небесен според изискването на истината търси понятиените си богове с а м о в о т р е д е н а т а и м сфера. Можем да се възхищаваме на човека като на мощен строителен гений, успял върху нестабилна основа и течащи води да подреди кула след кула своята безкрайно усложнена понятийна катедрала. Разбира се, за да намери опора при такива основи, строежът трябва да бъде нежен и фин като нишки на паяжина, та да се носи по вълните, и същевременно здрав, за да не бъде разпокъсан от вятъра. Като строителен гений човекът се издига много над пчелата тя строи

от восък, събран от природата, а той от далеч по-нежния материал на създаваните от самия него понятия. Нему трябва действително да се възхищаваме – ала само не и заради порива му към истината и към чистото познание на нещата! Когато някой търси и намира нещо зад храста, където преди това сам го е скрил, не бива да се хвали с това търсене и намиране – но така всъщност стоят нещата с търсенето и откриването на „истината“ в областта на разума. Когато дефинирам млекопитаещото, а след това видя една камила и обявя: виж, това е бозайник – то една истина ще бъде действително осветлена, но тя е с ограничена стойност, защото е изцяло антропоморфна и не съдържа дори едно-единичко нещо, което да бъде истинско само по себе си, действително и общовалидно, независимо от човека. Изследователят на подобни истини търси по принцип само метаморфозата на света в човека. Той се бори за едно разбиране на света като за нещо човекоподобно и спечелва в най-добрия случай чувството на асимилация. Подобно на това как астрологът наблюдава звездите във връзка с влиянието им върху щастие и страдание на хората, така и изследователят наблюдава целия свят сякаш е привързан към човека, като безброй пъти пречупен еком на един праек, на човека, като размноженото отражение на един праобраз, на човека. Подходът му е да смята човека за мярка на всички неща, при което изхожда от заблудата, че вярва да има всички тези неща непосредствено, като чисти обекти пред себе си. Той

забравя следователно оригиналните, пластичните метафори и ги взема за самите неща.

Само чрез забравата на примитивния свят на метафорите, само поради втвърдяването и вкаменяването на онази маса от образи, възникващи и извиращи като лава от праспособността на човешката фантазия, само поради несломимата вяра, че това слънце, този прозорец, тази маса притежават истина сами по себе си, накратко: заради това, че човек забравя за себе си като за субект, и то като а р т и с т и ч н о т в о р я щ субект – само така той живее в известна сигурност, спокойствие и последователност. Ако можеше поне за миг да прескочи затворническите стени на тази си вяра, това би довършило неговото „самосъзнание“. На него му струва усилие да си признае, че насекомото и птицата възприемат един съвсем различен свят от този на човека и въпросът кой от двата е поправил е съвсем безсмислен, тъй като тук вече би трябвало да се мери с мащаба на правилната перцепция, т. е. с един мащаб, който не е налице. Такова нещо като правилната перцепция – ще рече адекватния израз на обекта в субекта – ми се струва противоречива безсмислица. Защото не съществува никаква каузалност, никаква правилност, никакъв израз между две абсолютно различни сфери като субекта и обекта, а най-много едно естетическо отношение. Имам предвид намекващо пренасяне, сричащ превод в съвсем чужд език. За какво е потребна тази свободно

творяща и откриваща междинна сфера и свързваща сила? Думата явление съдържа много изкушения, поради което я избягвам при всеки възможен случай, тъй като не е вярно, че същността на нещата се проявява в емпиричния свят. Един художник без ръце, който иска да изрази чрез пеене плуващия в съзнанието му образ, ще съумее да сподели повече, въпреки размяната на сферите, отколкото емпиричният свят ни издава за същността на нещата. Дори отношението на гразненето на нерва към възникналата картина не е само само по себе си необходимо. Но ако същата тази картина бъде възпроизведена милиони пъти и през много човешки поколения бъде наследена, че и накрая се появява при цялото човечество всеки път, вследствие на един и същ повод, то в края на краищата тя ще получи едно и също значение, като че ли е единствено необходимата картина и като че ли първоначалното отношение на гразненето на нерва към получената картина е каузално отношение. Подобно на повтарящия се вечно сън, считан и оценяван поради това за действителност. Ала втвърдяването и вкаменяването на метафората изобщо не гарантира необходимостта ѝ и изключителното ѝ право.

Човек, който е в свои води при подобни размишления, ще почувства дълбоко недоверие към всеки идеализъм от такъв тип, колкото и често да се е убеждавал във вечната последователност, всеприсъствието и непогрешимостта на природните закони. Неговите мисли се подреждат

по подобен начин – всичко, до което проникваме, до висините на телескопичния и до дълбините на микроскопичния свят, е изградено толкова сигурно, безкрайно, законосъобразно и без празнини. Науката ще има вечно, и то с успех, да копае в тези шахти и всичко открито ще си съответства и няма да си противоречи. Колко малко прилича това на продукт на фантазията, тъй като той издава все пак някъде илюзията и нереалността. Срещу това трябва да се каже, че ако всеки за себе си имаше различна сетивна чувствителност, ако ние, хората, бяхме в състояние да възприемаме веднъж като птици, друг път като червеи, трети – като растения, или ако един от нас виждаше гразненето на нерва като червено, друг като синьо, а трети го чуваше като тон, то никой не би говорил за подобна законосъобразност в природата, а би я схващал единствено като субективно образуване. Тогава: Какво е за нас изобщо природният закон? Той не ни е познат сам по себе си, а само в действието му, т.е. в отношението му към други природни закони, които са ни известни отново само като отношения. Следователно всички тези отношения препращат едно към друго и са в своята същност непонятни за нас. Познато ни е само това, което ние носим със себе си: времето, отношенията на последователност, числата. Всички чудни неща, на които се удивляваме в природните закони, които изискват обяснение и които могат да ни изкушат към недоверие в идеализма се намират единствено в математическата строгост и ненакърнимост на представите за

пространство и време. Точно тях произвеждаме в себе си и от себе си с необходимостта, с която паякът тъче паяжината си. Щом веднъж сме принудени да схващаме всички тези неща само под тези форми, то не е чудно след това, че виждаме в тях тъкмо тези форми. Защото те всичките трябва да носят законите на числото в себе си, а точно числото е най-поразителното в нещата. Всяка законосъобразност, която толкова ни импонира в движението на звездите или в химическите процеси, съвпада всъщност с онези свойства, които самите ние придаваме на нещата, така че по този начин импонираме на самите себе си. Следователно творческото създаване на метафори, с което започва у нас всяко усещане, предпоставя вече същите форми или поточно – се извършва в тях. Само чрез упоритостта на тези праформи се обяснява възможността за строеж на понятия от същите метафори. Този строеж по-късно е имитация на времево-пространствените и числови отношения върху основата на метафорите.

II

Върху строежа от понятия първоначално работи, както видяхме, езикът, а в по-късни времена – н а у к а т а. Както пчелата се труди едновременно върху изграждането на клетките и върху пълненето им с мед, така и науката работи безспир върху огромния колумбарий на понятията, върху гробницата на нагледа и строи все

нови и по-високи етажи, укрепва, почиства и подновява старите кутийки и най-вече е заета да изпълни тази до възбог разрастнала се съборетина и да помести целия емпиричен, т. е. антропоморфен свят в него. Щом дори дейният човек обвързва живота си с разума и неговите понятия, за да не бъде отнесен и да не се загуби, то в още по-голяма степен това важи за изследователя, който строи своята хижа плътно до градежа на кулите, за да може да помага, както и да намира закрила зад съществуващото укрепление. А от закрила той наистина се нуждае, чудовищни сили представляват постоянна заплаха, противопоставяйки на научната истина съвсем иначе оформени „истини“ с най-различни наименования.

Онзи порив за създаване на метафори, онзи фундаментален човешки порив, който не може да бъде пренебрегнат дори за миг, защото така би бил отписан самият човек, не е пречупен, нито пък укротен от факта, че от неговите почти разтворили се във въздуха творения – понятията, бива построен един нов, подчинен на правила и неподвижен свят като крепост-затвор за самия него. Той търси нова област за изява и друго речно русло и го намира в мита и изобщо в изкуството. Той разбърква непрестанно рубриките и клетките на понятията, като поднася нови „пренасяния“, метафори и метонимии. Постоянно показва страстта си да преоформя наличния свят на будния човек – пъстро, неправилно, непоследователно, несвър-

зано, очарователно и вечно наново – така както е в света на съня. Будният човек е наясно, поради неподвижната и правилна мрежа от понятия, че будува и вярва, че сънува, когато същата тази мрежа бъде разкъсана от изкуството. Паскал има право, твърдейки, че ако всяка нощ ни спхожда един и същ сън бихме били също толкова погълнати от него, както от нещата, които виждаме през деня: „Ако един занаятчия би бил сигурен, че сънува всяка нощ, 12 часа поред, че е крал, мисля, казва Паскал, че би бил също толкова щастлив, колкото кралят, ако би сънувал 12 часа, че е занаятчия“. Будният ден на един облаган от мита народ като този на старите гърци е по-подобен на сън, поради постоянно действащото чудо, а не на деня на отрезвения от науката мислител. Ако всяко дърво може да говори като нимфа, ако под прикритието на козела някой бог може да отвлеча девизи, или ако богинята Атина изведнъж бъде видяна в хубав впряг и в компанията на Пизистрат да преминава през пазара – а в това е вярвал честният атинянин – то в онзи миг като в сън, всичко е възможно и цялата природа заобикаля възторжено човека, сякаш е само един маскарад на боговете, които се забавляват да го заблуждават, появявайки му се във всякакви форми.

Човек притежава непобедимата склонност да се оставя да бъде мамен и е омагьосан от щастие, когато рансодът му разказва епически приказки сякаш са истински или пък когато

актьорът въплъщава краля в пиесата по-кралски, отколкото е в действителност самият крал. Интелектът, майсторът на преструвката е свободен, т. е. освободен от другите свои робски задължения, докато може да заблуждава, без да в р е д и тогава празнува своите сатурналии. Тук той повече от всякога е без задръжки, богат, горд, умел и безразсъден. С творческа наслада смесва метафорите и отмества граничните камъни на абстракцията назад, представяйки например потока за подвижен път, който ни отнася натам, накъдето и без това отиваме. Сега той захвърля знака на слугинството от себе си. Докато преди бе зает с потискащо усърдие да сочи пътя и инструментите на даващия мило и драго за по-дълъг живот беден индивид и да излиза като слуга на господаря си за плячка и грабеж. Сега сам си е господар и може да изтрие израза на недоимък от лицето си. Кое то и сторва. Всичко носи отпечатък на преструвката в сравнение с предишните му дела, където всичко бе изопачено. Той копира човешкия живот, но го взема за нещо добро и изглежда, че е доволен от това. Онази грамадна надстройка и дъсчена конструкция на понятията, за която нуждаещият се човек се вкопчва, за да си спаси живота, е за освобождения интелект само скеле и играчка за най-дръзките му изпълнения. И когато я разбива, разбърква частите ѝ и иронично отново я сглобява, свързвайки в двойки най-далечните и разделяйки най-близките неща, изявява, че не се нуждае от палиативите на оскъдицата и че сега се води не от понятия, а от интуицията си. Няма дирек-

тен път от интуицията към страната на призрачните схеми и абстракции. За тях няма създадена дума, човек онемява, когато ги вижда и мълви единствено забранени метафори и нечувани понятийни съчетания, за да съответства творчески на въздействието на всесилната интуиция най-малко чрез разбиването и осмиването на старите понятийни барieri.

Имало е времена, в които Разумният човек и Интуитивният човек са стояли един до друг. Единият, изпълнен със страх пред интуицията, другият – бълвайки присмех към абстракцията. Вторият, също толкова неразумен, колкото първият – неартистичен. И двамата страстно желаят да властват над живота: първият като посреща основните си нужди с изпреварващи грижи, благоразумие и съблюдаване на положените от самия него правила, а другият, подминавайки като „свърхрадостен герой“ същите тези нужди и вземайки за реален само превърнатия в илюзия и красота живот. Там, където Интуитивният човек като например в по-стара Гърция с повече мощ и по-победоносно, отколкото опонентът му, е наложил своите оръжия, може при благоприятни условия да се оформи култура и да се установи господството на изкуството над живота. Преструвката, отказът от недоимък, блясъкът на метафоричните представи и изобщо непосредствеността на заблудата придружават изявиите на такъв един живот. Нито къщата, нито постъпките, нито пък облеклото или глинената кана изглеждат, че са създадени от необходимост. Изглежда

тѣй сякаш в тях се съдържа възвишено щастие, олимпийска безоблачност и заиграване със сериозното. Докато воденият от понятия и абстракции човек отблъсква чрез тях нещастieto, без да си извоюва щастие, стремейки се към възможно най-голяма свобода от болки, то Интуитивният човек, стоейки в средата на своята култура, бере плодовете на интуицията си: освен защита от злото още и едно постоянно просветление, разведряване и спасение. Разбира се, той страда по-силно, когато страда! Да, той дори страда по-често, защото не знае да се учи от опита си и винаги попада в същата дупка, в която веднъж вече е паднал. В страданието си е също толкова неразумен, колкото в щастieto си. Креши силно и не намира капчица утеха. Колко по-иначе стои под ударите на съдбата стоикът, поученият от опита, владеещият се чрез понятия човек! Той, който търси иначе само искреност, истина, свобода от заблуди и закрила от коварни намерения, поднася сега, в нещастieto си, едно майсторско изпълнение на преструването, както другият преди в щастieto си. Той няма подвижно и емоционално лице, а сякаш носи маска с достойна съразмерност на чертите. Не креши и не повишава дори за миг гласа си. Ако някой гъждовен облак се излее върху му, ще се загърне в палтото си и ще се отдалечи, крачейки бавно под дъжда.

Превел Христо Карабаджак

Христо Карабаджак
За любовта към истината
чрез метафори
Коментар на един фрагмент
от архива на Фридрих Ницше

Настоящият текст има за предмет на анализ една философска скица на Фридрих Ницше от 1873 г. върху същността, възникването и историята на езика, както и съпътстващите я фрагментарни разработки от годините му на академична дейност в Базелския университет. Самият автор не е публикувал въпросните текстове, а както става ясно от негови по-късни ретроспективни изказвания, никога не е имал намерението да стори това. Размишленията на Ницше върху езика остават встрани от основния характер на философията му и дълго време са стояли за неговите последователи и изследователи заслужено в сянката на големите теми като метафизиката на Волята за власт, историята като Вечно възвръщане и политическия проект за свръхчовека.¹

В началото на шейсетте години на миналия век Мишел Фуко първи се концентрира върху дълго считаното единствено като литературен похват целенасочено естетизиране на класическия философски език от страна на Ницше. В него Фуко открива вече не толкова късни романтични рефлексии у младия поклонник на античната и модерна трагедия, колкото белезите на една нова херменевтична техника, съответстваща на за-